

Mokánszki Zoltán¹

Tűzkeresztségtől a hősiességig – a magyar katonák frontszereplése 1914-ben

From Baptism of Fire to Heroism – The Front Performance of the Hungarian Soldiers in 1914

Absztrakt

1914-ben néhány pisztolylövés megrázott egy egész birodalmat és kitört az I. világháború. Számos döntő csatában vállaltak oroszánrészt a magyar katonák, akiknek érzelmvilágáról kevés szó esik. Így a feltárt források alapján némi biológiai kapcsolattal párhuzamba hozva szeretném bemutatni a katonák tűzkeresztség során tanúsított érzelmeit és csatában tanúsított hősiességét. Utóbbi egyik legékezebb példája a limanowai csata, amely során a magyar katonák bizonyították bátorságukat és hősiességüket.

Kulcsszavak: I. világháború, tűzkeresztség, hősiesség, Limanowa

Abstract

In 1914, a few gunshots shook an entire empire and the First World War broke out. Hungarian soldiers took part in several decisive battles, but there is little talk about their emotional world. Thus, based on the revealed sources, I would like to present the emotions of the soldiers during the baptism of fire and their heroism in battle, parallel to some biological connections. One of the most outstanding examples of the latter is the Battle of Limanowa, during which the Hungarian soldiers proved their courage and heroism.

Keywords: First World War, baptism of fire, heroism, Limanowa

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, e-mail: mokanszki.zoltan@uni-nke.hu

1. Előzmények: A Nagy Háború kitörése

Ferenc Ferdinánd trónörökös hadseregfelügyelőként tekintette meg a császári és királyi XVI. hadtest hadgyakorlatát 1914. június 26-án és 27-én. Másnap feleségével Sarajevóba látogatott, ahol körülbelül 10 óra 50 perckor eldőrdültek Gavrilo Princip lövései, amely által a hercegi pár halálos sebet kapott. Principet és öt társát a helyszínen elfogták.² A dualista birodalom döntéshozói július 23-án egy 10 pontból álló jegyzéket nyújtottak át a szerb vezetésnek. Noha Leopold Berchtold, közös külügyminiszter felhívta mindenki figyelmét, hogy ne ultimátumként narrálják ezt, mind a közvélemény, mind a sajtó úgy tekintett rá.³ Báró Wladimir Giesl adta át a jegyzéket, 48 órás határidővel, ám szerb válasz megérkezte nélkül a diplomáciai kapcsolatok megszakadtak, ő maga pedig távozott Belgrádból.⁴ Az előidéződött állapotokat hadüzenet nélkül is háborúnak tekintették a felek.⁵ Ferenc József a szerb mobilizációra válaszul részleges mozgósításra adott parancsot, azonban Berlin az igazi ellenség, Oroszország ellen kívánta volna a Monarchia teljes haderejét felhasználni. A Monarchia azonban a megtorló hadjáratot választotta, így július 28-án Berchtold táviratban informálta a szerb kormányt a hadiállapot beálltáról.⁶

2. A bevonuló katonák érzelmvilága

A vizsgált források alapján a frontra vonuló katonáknál kétféle szélsőséges érzelm nyilvánult meg: A friss házasoknál, valamint a nősülés előtt állóknál a bánat és csüggedtség volt jelen, hiszen inkább kedvesükkel töltötték volna idejüket, mintsem, hogy egy háború bizonytalan környezetébe szakadjanak.⁷ Ez a kortárs Prágában is tapintható Franz Kafka naplóján keresztül, aki arról értekezik, hogy az örömmel telt arcok mellett számos katona szemében a bánatot véli felfedezni. Azért, hogy az egyén fontossága felértékelődjék, szerte a birodalomban az volt a háborús propaganda alapja, hogy nemzeti veszély fenyeget, amely elől a Monarchiát a szülőföldet kell megvédeni.⁸ Itt meg kell jegyeznünk, hogy az ember evolúciósan, pszichológiailag hajlamosabban harcol, ha úgy érzi és elhiszi, hogy az élőhelyét veszély fenyegeti. A homo sapiens agresszív viselkedésében fontos szerepet tölt be a *territoriális agresszió*, amely kulcsfontosságú szerepet játszik abban, hogy a külső fenyegetés ellen hajlamos legyen az agresszív viselkedésre, amelybe akár a másik egyed megölése is beletartozik.⁹ Így a háborús propaganda – ha nem is tudatosan – felébreszthette a területvédő ősi ösztönt, amely az ingadozó vagy könnyen meggyőzhető katonákat háborús vágyakozásba sodorta.

² Balla Tibor: *Szarajevó, Doberdó, Trianon*. Budapest, Scolar, 2019. 32.

³ Hajdu Tibor – Pollmann Ferenc: *A régi Magyarország utolsó háborúja. 1914–1918*. Budapest, Osiris, 2014. 53.

⁴ Balla (2019): i. m. 34.

⁵ Hajdu–Pollmann (2014): i. m. 53.

⁶ Balla (2019) i. m. 34–35.

⁷ Hadtörténelmi Levéltár, VII. Fond-főcsoport, Personalia gyűjtemény (HL, VII. Personalia) 149/D és 385.

⁸ Mark Cornwall: *The Undermining of Austria-Hungary: The Battle for Hearts and Minds*. Basingstoke, Macmillan Press, 2000. 16–22.

⁹ Csányi Vilmos: *Az emberi természet*. Budapest, Vince, 1999. 173.

A másik oldalt azok alkotják, akinél egy erős, határozott háborúba menetelési vágy jelent meg. Ők fogadkoznak az iránt, hogy a végsőkig kitartanak, illetve bajtársi összetartozásukat kis csoportok kialakításával erősítik.¹⁰ Itt ismét fontos megjegyezni, hogy a csoporttudat jelentősége egy új identitást és biztonságérzetet ad az embereknek. A hatékonyan működő – mai katonai terminológiával élve – szakasz- és raj méretű csoportok kialakulásának oka egyrészt a hatékonyabb együttműködés evolúciós öröksége, hiszen akit közvetlenül ismernek, azokkal könnyebben tudnak együtt dolgozni. Másrészt az ember mint társas lény a társaságot magáért a társaságért is keresi. Sokszor nem feltétlenül van kitűzött cél, a szociális hovatartozás érzéséért teszi. Harmadrészt – amely már a harci cselekmények szempontjából fontos – az ember hűséges a csoportjához, így ha egy csoporttagot fenyegetés ér, sokkal könnyebben harcba veti magát.¹¹ Az így kialakult csoportokon belüli fogadalmakban pedig nem a 20. vagy „hosszú 19. századi” gondolatokkal, hanem – a megfelelő tónusban újraértelmezett – középkori keresztesideával találkozunk.¹² Bár a fogalomkészlet korhú, a gondolatok ehhez vezetnek vissza, amelyek a – világégés kontextusában megfogalmazódott – formulákban felfedezhetők: „Óh, nagy hatalmú Istenünk! Te segítsd, bátorítsd és erősítsd keresztyén seregeinket, te magad Uram, biztasd vitézeinket, hogy teáltalad az ellenséges népeken győzedelmeskedhessenek és azzal nevednek dicsőséget szerezhessenek.”¹³

De vallási-egyházi szempontból is igyekeztek legitimációt adni saját háborújuknak, így egy – a háború idején kiadott – katolikus ima egyik részlete a következőképpen hangzik: „Áldd meg fegyvereinket, hogy dicsőséggel harcolva, igaz ügyünk diadalra juthasson, s ezáltal a boldogító, üdvös béke megvalósulhasson.”¹⁴

A szélsőségesen oszcilláló érzelmek problematikája mellett nem mehetünk el szó nélkül, ugyanis az első mentális impulzusok akár alapvető jelentőségűnek is bizonyulhatnak, kivált az első csata kimenetelének szempontjából. Vegyük fokozottan figyelembe: az eleve csüggedt, kedvetlen katona morálja – amennyiben tömegessé válik – könnyen törésponthoz érkehet, amelynek következtében a csata elvész, és akár a teljes hadsereg demoralizálódásának kiinduló pontja lehet. A túlzottan magabiztos katonákat és hadvezetést pedig az ellenség nem várt szívóssága vagy csatában alkalmazott váratlan hadmozdulata meglepheti, ami könnyen pánikhoz vezethet és fordíthat a csata menetén.

A magyar katonák frontra érkezését kísérő érzelmi motívumok bizonyos heterogenitása már az első hónapok folyamán is világosan felismerhető. A szerb frontra érkező bakák ugyanis nem ütköznek bele azokba a tapasztalatokba, amelyek a Galíciában, az orosz hadszíntéren harcolók esetében (erről hamarosan részletesebben is lesz még szó) rövid idő alatt élményviláguk napi részeivé váltak. Ám amint már említettem, a katonák rendre végzeteset hibáznak azáltal, hogy lebecsülik az ellenséget, s ez

¹⁰ Erre példaként említhetjük Juhász László őrnagy (később alezredes) és Pupp Ignác alezredes alatt szolgáló katonákról szóló beszámolókat. Alárendeltjeik között hamar kialakul a lelkesedést tanúsító csoportidentitás. Ennek kimaradhatatlan szegmese a közös fogalomtétel a bátorság és kitartás iránt. HL, VII. Personalia, 227/A. és 148/G.

¹¹ Ezeket és erről részletesebben lásd Csányi (1999): i. m. 129–130., 151–152., 250., 282.

¹² Stéphanie Audin-Rouzeau – Annette Becker: *1914–1918: Az újírt háború*. Budapest, L'Harmattan – Atelier Füzetek, 2006. 98–99.

¹³ Szabó Dániel (szerk.): *Az első világháború*. Budapest, Osiris, 2009. 289.

¹⁴ Szabó (2009): i. m. 290.

annyiban lesz végzetes számukra, hogy míg a Monarchia katonái tapasztalatlanok – hiszen példátlanul hosszú békéből sodródtak fegyveres konfliktusba –, addig a szerb hadvezetés az 1912–13-ban zajlott Balkán-háborúk folyamán jócskán szert tett hadi tapasztalatokra, nem beszélve katonáik harcászati jártasságáról.¹⁵ A tapasztalatlanság riasztó bizonyítéka, hogy adott esetben megfelelő előjárói intézkedések nélkül is átgondolatlan támadásra tesznek kísérletet, avagy a kommunikáció hiányosságai miatt épp annak elmaradásával szembesülünk. Gyakori azonban, hogy a katonák nem is a tényleges harcászati feladatokkal foglalkoznak, hanem egyszerűen a lakosság terrorizálása (amelynek szerves részét képezte a kémektől való állandó és hatalmas félelem) és fosztogatása köti le figyelmüket.¹⁶

A Galíciába érkezőknek azonban nem feltétlenül szükséges ténylegesen harcokba bocsátkozniuk ahhoz, hogy megtapasztalják a háború velejáróit. Az orosz mozgósítás gyorsabbnak bizonyult a vártnál,¹⁷ így az oda kerülők hamarabb látnak feldúlt falvakat. Ám akik nem az első hullámban kerültek erre a frontra, azok immár a katonai vonatkozások tekintetében sem maradtak tájékozatlanok: „Elszorult a szívünk látva azt a nagy pusztulást, ami a mi VIII/26-iki (brzezanyi csata) és ezen harc nyomán támadt.”¹⁸

2.1. A tűzkeresztség megélése

Hogyan is képzelhetjük el hát mindezek után a magyar katonák esetében a tűzkeresztséget?

Általánosságban elmondható, hogy kezdetben inkább az izgatottság s nem a félelem a jellemző érzélem. Fedezékek mögül – ahol biztonságban érezték magukat – gyakorolták a célzást, és úgy várták az ellenséget. A félelem fokozódása az ellenséges tűzérzési csapások kezdetével figyelhető meg (bár a tűzérzési tüzet is később megszokta a többség).¹⁹

A tűzkeresztség megélése alighanem a népfelkelők számára bizonyult igazán keserves próbatételnek. A népfelkelők voltak a legrosszabbul felszerelve, jobbára elavult fegyvereket kaptak. Így volt ez Aggházy Kamil alezredes (ekkor még százados) egységénél is, ahol Werndl-rendszerű fegyvereket osztottak szét a katonáknak.²⁰ Ezek egylovétű, az 1860-as és 1870-es években készült hátultöltős lőfegyverek voltak, amelyek egyesített lőszeréhez még feketelőport használtak. Több okból is hátrányt okozott ez számukra. Egyrészt a modern háború hamar igazolta, hogy a tűzgyorsaság döntő jelentőségű is lehet, az egylovétű fegyverek pedig elmaradtak modernebb

¹⁵ Az állatok is harc közben tanulják a harc formáit, ez pedig a *homo sapiensre* is igaz. Részben ez a biológiai motívum is magyarázata lehet annak, hogy a szerb hadsereg miért tudott hatékony ellenállást tanúsítani. David P. Barash: *Szociobiológia és viselkedés*. Budapest, Natura, 1980. 149.

¹⁶ HL, VII. Personalia 148/G, 376. Alexander Watson: *Acélgyűrű. Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia az első világháborúban (1914–1918)*. Budapest, Park, 2016. 154.

¹⁷ Az orosz mozgósítást két hónapra becsülték, de az augusztus közepén és végén zajló csatározások (például: augusztus 15-én Stojanownál, 17-én Gorodoknál, 26-án Brzezanyánál stb.) bizonyították, hogy ez jóval gyorsabban zajlott.

¹⁸ HL, VII. Personalia 227/A.

¹⁹ HL, VII. Personalia, 187 és 203. De például Péterfalvi Molnár Dezső *Limanowa, magyar győzelem* (Budapest, 1932.) című művében is beszámol a jelenségről.

²⁰ HL, VII. Personalia, 203.

társaitól, használóik tűzerőhátrányban voltak. Másrészt a feketelőpor hatalmas füstöt okozott a csatatéren, amely marta a népfelkelők torkát, korlátozta látásukat és ráadásul könnyen elárulta helyzetüket az ellenség számára. Mikor a népfelkelők realizálták, hogy az ellenség túlerőben van, a pánik is terjedni kezdett közöttük.²¹ E pánik legfőbb gátja a tisztek higgadtsága volt. Ők is tisztaban voltak vele, hogy ha pánikba esnek a katonák, biztosan nem folytatják a csatát és sorsuk a hadifogság lesz (bár ez később valóban be is következett, Aggházy maga a csatában többször megsebesült és a niši hadifogolytáborba került).²² A példamutatás fontosságának háttere kapcsán ismét párhuzamot vonhatunk az állatok viselkedésével. Legközelebbi ember-szabású rokonaink, a csimpánzok is példakövető élőlények. Követik a horda alfájának példáját, így ha az egy rivális hordával vívott harc során gyávaságot mutat a többiek felé, a tagok nem hajlandók harcolni. Az ember helyzete nagyon hasonló, a katonák az előjáróik példáját követik, ha azok nyílt gyávaságot tanúsítanak, nem hajlandók küzdeni.²³ Ha a gyávaság nem nyíltan nyilvánul meg, akkor bizonyos „fedősztorikkal” (például a százados úr megsebesült) el lehet oszlatni a kétségeket.

A tűzkeresztséghez tartozik, hogy mikor a tisztek tapasztalták katonáik megilletődöttségét, igyekeztek példát mutatni. Adott esetben elsőként vetették magukat a harcba, vagy a legveszélyesebb helyen irányították a védelmet, ami a katonáknak erőt adott és követték őket. Bár ezekhez fontos hozzáfűzni, hogy a tisztek példamutatásának gyakran lett a vége elhalálozás vagy súlyos sérülés.²⁴ Juhász László alezredes így emlékszik vissza legénysége harci fejlődésére:

„Jellemző a legénységre, hogy míg a pergőtűz alatt és az első roham a drót akadályig való előretöréskor egy bizonyos megilletődés – talán félelem is – mutatkozott, de midőn az első támadást vissza verte, önbizalma annyira felülkerekedett, hogy csak a géppuskák separték az ellenséget 1000 lépésen belül, míg a legénység visszahúzódva, csak figyelők voltak a helyükön, s midőn az ellenség 300 lépésre érkezett tüzmegrohanással állította meg a rohamozókat, biztos, nyugodt tüzelésével.”²⁵

E beszámoló igazolni látszik, hogy a győzelem lehetősége segítette a katonáknak túllendülni az izgatottság és félelem érzetén. Maga a győzelem pedig óriási moráljavító tényezőként hatott, segítette a katonákkal elfeledtetni éppen aktuális bajukat, esetleges sebesüléseiket, vagy éppen a hiányos ételmezést.

A vereség után akár sikerült elmenekülni, akár hadifogságba kerültek, a magyar katonákon mindig a bánat és a csüggedtség uralkodott el. A tűzkeresztségnél ez utóbbi azért is különösen fontos, mert sokak számára annak traumatizáló hatása egész életükön át elkísérte őket.

²¹ HL, VII. Personalia 203 és Oroszi Sándor: Verndli, azaz a Werndl-puska. Lásd: www.mezogazdasagimuzeum.hu/tudomanyos-elet/fokuszban/verndli-azaz-a-werndl-puska

²² HL, VII. Personalia, 203.

²³ Csányi (1999): i. m. 77., 79. Még fontos adalék, hogy az állatok és az ember számára is már kicsi kortól kezdve egyaránt fontos és meghatározó a példamutató magatartás.

²⁴ Erre is számos példát lehet találni, lásd erre pl. Pupp Ignác alezredes hagyatékát: HL, VII. Personalia 148/G, Szurmay Sándor altábornagy példája: HL, VII. Personalia, 175., vagy Molnár (1932). i. m.

²⁵ HL, VII. Personalia, 227/A.

3. Háborús hétköznapok

1914 végére a hadszínterek többségén állásháború alakult ki, a katona életének a színterévé a lövészárók vált. A katonák hónapokig ezekben az árkokban éltek, amelyek kialakítása, mélysége erősen függött a terep- és talajviszonyoktól.²⁶ Így az árkokban gyakori mindennapi elfoglaltságot jelentett az erődítések építése, a károk javítása, a gyakorlatozás és a tanulás is, ugyanis a katonáknak meg kellett ismerkedniük a többi hadviselő fél fegyvereivel is.²⁷ Szabadidejükben a katonák dominóztak, kártyáztak egymással, valamint számos levél és napló is ekkor keletkezett, de természetesen a szeszes italok fogyasztása sem maradt el. A cigarettázásnak közösségkovácsoló ereje volt, Puppi alezredes beszámolója alapján, az idő előrehaladta során, a készletek fogyásával csata utáni rituálévá vált.²⁸

A frontéletet nehezítette, hogy a hátországból érkező ellátás egyenetlen volt. Kiegészítésként így a katonák egyes arcvonalszakaszokon saját kiskerteket, illetve gazdaságokat rendeztek be, ahol zöldségfélétet termesztettek, vagy állatot tartottak, s ezt a tevékenységet a hadvezetés támogatta. Erre szükség is volt, hiszen a napi ellátmány 1916-tól jelentősen apadt. Míg az említett évben a napi élelmiszer-javaldalmazásban 37 dkg hús szerepelt, addig 1918-ban már olyan alakulat is akadt, ahol ez csupán 5 dkg-ot jelentett.²⁹

A fronton az egészségügyi és higiéniai körülmények legtöbbször siralmasak voltak. Számos járvány tombolt a katonák között, mint például a kolera, a tífusz vagy a vérhas, amelyeket gyakran akkor kaptak el, ha egymás ételéből ettek, vagy kulacsából ittak.³⁰ A katonák ritkán tudtak tisztálkodni, azt a tábori zuhanyfürdőkben tehették meg. Ruháikat a tábori gőzmosodákban fertőtleníthették, ilyenkor rövid időre megszabadulhattak a poloskáktól és a tetvektől.³¹

Természetesen mind a betegségek, mind a rossz körülmények, továbbá a család hiánya folyamatosan rombolta a katonák morálját. Szinte állandó nyugtalanságot hoztak mindennapjaikba a szórványos ellenséges betörési kísérletek, illetve, hogy néha tűzérsegi belövésekkel zavarták a nyugalmukat.³²

4. Egy hősie nap előtt: a huszárok hétköznapjai

A huszárokat mentalitásban is külön kategóriába lehet sorolni a császári és királyi hadseregben, valamint a Magyar Királyi Honvédségen belül, ugyanis a „legmagyarabb fegyvernem” képviselőiről elmondható, hogy előrébvalóknak érezték magukat más fegyver- és csapatnemekhez képest. Persze ennek már az 1848-as hagyományai is megvannak, elvégre már akkor is úgy szólt a vélekedés, hogy „Ha csúnya is szép

²⁶ Balla (2019): i. m. 97.

²⁷ HL, VII. Personalia, 173/C, 297.,

²⁸ HL, VII. Personalia 148/G, 297., 385.

²⁹ Balla (2019): i. m. 99–100.

³⁰ HL, VII. Personalia, 148/G.

³¹ Balla (2019): i. m. 100–101.

³² HL, VII. Personalia, 173/C.

a huszár, mint a rózsza" és „A hazát a huszár karja és példája menti meg”.³³ Ehhez képest a háborúban szerzett korai tapasztalatok (például a gorodoki lovasroham súlyos veszteségei) megmutatták, hogy a hagyományok nem tarthatók és átszervezés szükséges. Miután a lovaikról leszállni kényszerültek és lövészárkokat kellett ásniuk, rendkívül sértettnek érezték magukat. Az árkokat az ellenségnek hátat fordítva, káromkodva ásták ki, majd miután végeztek a munkával nem voltak hajlandók belemászni.³⁴ A háború elején a lovaikat csutakolták, mosdatták, azonban mikor elvették azokat és árkok ásására kényszerültek, az új környezetben folytatták korábbi tevékenységüket: folyamatosan a lövészárkokat takarították, valamint mosakodtak, borotválkoztak, csak a bajszukat hagyták meg.³⁵

5. A limanowai csata előzménye

Az I. világháború orosz hadszínterén váltakozó sikerrel zajló harcok 1914 decemberében sem engedtek pihenőt a katonáknak. Szilézia és a cseh területek megszállásáért az orosz csapatok erőteljes támadásokat intéztek Krakkó irányába, amelynek hatására a Monarchia csapatai a Kárpátokba és a Visztula mögé vonultak vissza. Az egyik legveszélyeztetettebb frontszakasz Limanowa–Lapanównál húzódott. Megelőzendő az ellenséges betörést, a dualista birodalom hadvezetése a 3. és 4. hadsereg közötti rés betöltésére a báró Nagy Gyula altábornagy vezette lovas seregcsoportot jelölte ki, amelynek alárendeltségébe a császári és királyi 6., valamint a magyar királyi 11. honvéd lovashadosztály tartozott.

A csatában bár a huszároké volt a főszerep, azonban nem feledkezhetünk el Józef Piłsudski lengyel légiójának, valamint annak a néhány honvéd gyalogezrednek sem a helytállásáról, akik segítették a császári és királyi, valamint a honvédhuszárok harcát.³⁶

5.1. A huszárok hősiessége

Már a csata első napján komoly nehézségekkel kellett szembenézniük a magyar huszároknak. Kevés volt az élelmük és a lőszerük, valamint az orosz gyalogság elleni védekezésért árkokat is kellett ásniuk. Ennek azonban komoly hátráltatója volt egyfelől a fagyott föld, másfelől, hogy felszerelésükből még hiányzott az ásó.³⁷ Harc közben a huszárok mit sem törődve a túlerővel közelharcba bocsátkoztak. Volt, akinek a karabélyá az első oroszra mért ütés során eltört, így pusztá kézzel kelt birokra. Azonban a magyar királyi 5. honvéd huszárezred történetében olyan hőstett is olvasható,

³³ Idézi Lázár Balázs: Huszárok a szabadságért 1848–49. In Szántó Nóra (szerk.): *Huszárkönyv*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2015. 106., 108.

³⁴ Bene János: *A nyíregyházi huszárok*. Nyíregyháza, A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Kiadványai 31., 1991. 38.

³⁵ Szabó Péter: Huszárok a lövészárkokban. Részletek Molnár Ferenc emlékeiből. In Szántó Nóra (szerk.): *Huszárkönyv*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2015a. 149.

³⁶ Szabó Péter: A Nádasdy-huszárok haditette a limanowai csatában, 1914. december 11. In Szántó Nóra (szerk.): *Huszárkönyv*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2015b. 141.

³⁷ Molnár (1932): i. m. 160.

miszerint „Kovács káplár puskatussal üt agyon egy orosz tisztet, erre az orosz tiszt mögött jövő tizenegy ember megadja magát”.³⁸

Harc közben a tisztek elöl jártak, mind példát mutattak embereiknek bátorságból és vitézségből. Ezt a fajta bátorságot megerősíti Molnár Dezső, aki szerint nem véletlen, hogy a tiszt állománynak oly hatalmas a vesztesége,³⁹ azonban az egyik leghíresebb író-haditudósító beszámolójáról sem feledkezhetünk meg. Molnár Ferenc így írt tudósításában a harctéren látottakról: „Az orosz halottak között járva alig láttam lött sebet. Aki orosz itt fenn elpusztult, azt a rettenetes ütések terítették le. Egy huszárhadnagy hosszúnyelű ásóval vetette magát közéjük, mindenütt elöl járt, mint kivétel nélkül mindegyik huszártiszt.”⁴⁰

A limanowai csata legismertebb alakja talán Muhr Ottmár ezredes, aki 1914. december 8-án lett a császári és királyi 9. (Nádasdy) huszárezred parancsnoka. A csata döntő napján, december 11-én a Limanowa főterén álló huszárok tüzérségi csapást szenvedtek. Muhr ezredes felsőbb utasítás nélkül parancsot adott a támadásra, majd „Rajta fiúk! Éljen a király!” felkiáltással huszárjai élén az orosz csapatokra rontott. Bess-Chrostin János főhadnagy így emlékezett vissza a december 11-i csatára:

„Orosz golyók süvitenek [...] A huszárok mint a hangyák lepik el a nyírfás domboldalt [...] A csatazajt túlharsogja az oroszok vad »Hurrá!« kiáltása. Muhr ezredes tisztában van a helyzettel. Az ellenség elfoglalta az állást [...], egy gondolat tüze: az állásoknak ismét a miénknek kell lenniük. Lovaglopálcáját a magasra emelve kiáltja: »Előre! Hurrá! Éljen a király!« Nádasdy huszárainak élén ő ront elsőként az ellenségre.”

6 óra 15 percre sikerült az oroszokat kiűzni, azonban ennek súlyos ára volt: Muhr ezredes halálos sebesülést szenvedett, és 7 óra környékén hősi halált halt.⁴¹

Limanowánál bizonyították a magyar katonák rátermettségüket és megbízhatóságukat. A csata során elsődlegesen a tisztek példamutatása dominált, és a beszámolók alapján tisztán látszik, hogy az önfeláldozásuk is nagyban hozzájárult a győzelemhez, valamint a katonák harci moráljának megtartásához. Ennek azonban ára volt: számos sebesült és hősi halott került ki soraikból, ami nem csak a számok terén volt hatalmas veszteség. A Monarchia a világégés első öt hónapjában elszenvedett tényleges tiszt veszteségeit a háború végéig sem tudta pótolni, a csapatok vezetését túlnyomórészt a tartalékos tisztek látták el egészen 1918 őszéig.

³⁸ Idézi Szabó (2015b): i. m. 141–143.

³⁹ Molnár (1932): i. m. 369.

⁴⁰ Molnár Ferenc az osztrák–magyar Sajtóhadiszállás keretei között, haditudósítóként volt jelen az orosz hadszíntéren. Az ott zajlott harcokról, így többek között a limanowai csatáról is tudósított.

A Sajtóhadiszállás szerepéről bővebben lásd: Balla Tibor: Az osztrák–magyar Sajtóhadiszállás szervezete és tevékenysége a Nagy Háborúban. In ifj. Bertényi Iván – Boka László – Katona Anikó (szerk.): *Propaganda – politika, hétköznapi és magaskultúra művészet és média a Nagy Háborúban*. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2016. 273–286.

⁴¹ Idézi: Szabó Péter: Muhr Ottmár huszárezredes. In Szántó Nóra (szerk.): *Huszárkönyv*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2015. 213–215.

Felhasznált irodalom

- Audin-Rouzeau, Stéphanie – Annette Becker: *1914–1918: Az újraírt háború*. Budapest, L'Harmattan – Atelier Füzetek, 2006.
- Balla Tibor: Az osztrák–magyar Sajtóhadiszállás szervezete és tevékenysége a Nagy Háborúban. In Bertényi Iván – Boka László – Katona Anikó (szerk.): *Propaganda – politika, hétköznapi és magas kultúra, művészet és média a Nagy Háborúban*. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2016. 273–286.
- Balla Tibor: *Szarajevó, Doberdó, Trianon*. Budapest, Scolar, 2019.
- Barash, David P.: *Szociobiológia és viselkedés*. Budapest, Natura, 1980.
- Bene János: *A nyíregyházi huszárok*. Nyíregyháza, A Nyíregyházi Jós András Múzeum Kiadványai 31., 1991.
- Cornwall, Mark: *The Undermining of Austria-Hungary: The Battle for Hearts and Minds*. Basingstoke, Macmillan Press, 2000. Online: <https://doi.org/10.1057/9780230286351>
- Csányi Vilmos: *Az emberi természet*. Budapest, Vince, 1999.
- Hajdu Tibor – Pollmann Ferenc: *A régi Magyarország utolsó háborúja 1914–1918*. Budapest, Osiris, 2014.
- Lázár Balázs: Huszárok a szabadságért 1848–49. In Szántó Nóra (szerk.): *Huszárkönyv*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2015. 106–108.
- Péterfalvi Molnár Dezső: *Limanowa, magyar győzelem*. Budapest, 1932.
- Szabó Dániel (szerk.): *Az első világháború*. Budapest, Osiris, 2009.
- Szabó Péter: Huszárok a lövészárkokban. Részletek Molnár Ferenc emlékeiből. In Szántó Nóra (szerk.): *Huszárkönyv*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2015a. 148–153.
- Szabó Péter: A Nádasdy-huszárok haditette a limanowai csatában, 1914. december 11. In Szántó Nóra (szerk.): *Huszárkönyv*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2015b. 141–144.
- Szabó Péter: Molnár Ferenc író, haditudósító leírása az 1914. december 11-ei limanowai csatáról, helyszínéről és a magyar huszárokról. In Szántó Nóra (szerk.): *Huszárkönyv*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2015. 145–147.
- Szabó Péter: Muhr Othmár huszárezredes. In Szántó Nóra (szerk.): *Huszárkönyv*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2015. 212–215.
- Watson, Alexander: *Acélgyűrű. Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia az első világháborúban (1914–1918)*. Budapest, Park, 2016.

Levéltári források

- Hadtörténelmi Levéltár, VII. Fond-főcsoport, Personalia gyűjteményének 148/G, 149/D, 173/C, 187, 203, 227/A, 297, 376, 385. jelzetű fondjai